

УДК 343.132:343.52

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.53>

КРИМІНОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гордаш А.С.,

*аспірант кафедри кримінології та інформаційних технологій**Національної академії внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0003-1124-9517

Гордаш А.С. Кримінологічна безпека у сфері підприємництва в умовах воєнного стану.

У статті здійснено комплексний кримінологічний аналіз проблеми забезпечення безпеки у сфері підприємництва в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що сучасні трансформації соціально-економічних процесів, спричинені воєнними діями, істотно впливають на характер і структуру криміногенних загроз, які виникають у підприємницькому середовищі. Визначено сутність кримінологічної безпеки як багаторівневої системи захисту суб'єктів господарювання від злочинних посягань, що включає правові, організаційні, економічні та інформаційні механізми.

Проаналізовано особливості функціонування підприємництва в умовах воєнного стану, зокрема вплив релокації бізнесу, порушення логістичних зв'язків, економічної нестабільності та змін у правовому регулюванні. Встановлено, що зазначені фактори сприяють зростанню рівня економічної злочинності, шахрайства, рейдерства, корупції та кіберзлочинності. Окреслено ключові криміногенні ризики, які загрожують стабільності підприємницької діяльності, та визначено основні фактори, що впливають на формування кримінологічної ситуації у цій сфері. Особливу увагу приділено ролі державних інституцій, правоохоронних органів і самих суб'єктів господарювання у забезпеченні належного рівня безпеки.

Запропоновано систему заходів щодо підвищення ефективності кримінологічної безпеки підприємництва, яка включає удосконалення законодавчого регулювання, посилення антикорупційних механізмів, впровадження сучасних технологій контролю та кіберзахисту, розвиток комплаєнс-практик у бізнесі, а також активізацію міжвідомчої та міжнародної співпраці. Зроблено висновок про необхідність формування цілісної державної політики у сфері забезпечення кримінологічної безпеки підприємництва, адаптованої до умов воєнного стану, що сприятиме зміцненню економічної стійкості держави та захисту прав суб'єктів господарювання.

Ключові слова: кримінологічна безпека, підприємництво, воєнний стан, економічна злочинність, шахрайство, рейдерство, корупція, кіберзлочинність, економічна безпека.

Гордаш А.С. Criminal security in the sphere of entrepreneurship under martial state.

The article provides a comprehensive criminological analysis of the problem of ensuring security in the sphere of entrepreneurship under martial law. It is substantiated that modern transformations of socio-economic processes caused by military actions significantly affect the nature and structure of criminogenic threats that arise in the business environment. The essence of criminological security is determined as a multi-level system of protecting business entities from criminal encroachments, which includes legal, organizational, economic and information mechanisms.

The peculiarities of the functioning of entrepreneurship under martial law are analyzed, in particular the impact of business relocation, disruption of logistical connections, economic instability and changes in legal regulation. It is established that these factors contribute to the growth of the level of economic crime, fraud, raiding, corruption and cybercrime. The key criminogenic risks that threaten the stability of business activity are outlined, and the main factors that influence the formation of the criminological situation in this area are identified. Particular attention is paid to the role of state institutions, law enforcement agencies and business entities themselves in ensuring the appropriate level of security.

A system of measures to increase the effectiveness of the criminological security of business is proposed, which includes improving legislative regulation, strengthening anti-corruption mechanisms, implementing modern control and cyber protection technologies, developing compliance practices in business, as well as intensifying interagency and international cooperation. The conclusion is made about the need to form a comprehensive state policy in the field of ensuring the criminological security of business, adapted to the conditions of martial law, which will contribute to strengthening the economic stability of the state and protecting the rights of business entities.

Key words: criminological security, entrepreneurship, martial law, economic crime, fraud, raiding, corruption, cybercrime, economic security.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується функціонуванням економіки в умовах правового режиму воєнного стану, що супроводжується суттєвими трансформаціями соціально-економічних відносин та загостренням криміногенної ситуації. Підприємницька діяльність, яка є основою економічної стабільності держави, зазнає значного впливу негативних факторів, пов'язаних як із воєнними діями, так і з внутрішніми дисбалансами економічної та правової системи. В умовах воєнного стану відбувається ускладнення механізмів функціонування бізнесу, що проявляється у порушенні логістичних ланцюгів, релокації підприємств, скороченні виробничих потужностей, зміні ринкової кон'юнктури та зниженні рівня платоспроможності суб'єктів господарювання [1, с. 11]. Такі процеси створюють сприятливе середовище для активізації злочинної діяльності у сфері підприємництва, що, у свою чергу, підвищує рівень криміногенних ризиків і загроз.

Особливої актуальності набувають проблеми зростання економічної злочинності, поширення шахрайських схем, посилення рейдерських захоплень, підвищення рівня корупції та активізації кіберзлочинності. Зазначені явища не лише завдають значних матеріальних збитків суб'єктам господарювання, але й підривають довіру до державних інституцій, дестабілізують підприємницьке середовище та негативно впливають на інвестиційну привабливість держави. Водночас існуюча система забезпечення кримінологічної безпеки у сфері підприємництва виявляється недостатньо адаптованою до умов воєнного стану. Наявні правові механізми не завжди забезпечують належний рівень захисту бізнесу, а діяльність правоохоронних органів ускладнюється обмеженістю ресурсів, необхідністю виконання додаткових функцій, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, та зростанням загального рівня злочинності. Крім того, спрощення адміністративних процедур і дерегуляція, запроваджені з метою підтримки економіки, у певних випадках створюють додаткові можливості для зловживань [2, с. 173].

Слід також враховувати, що значна частина суб'єктів підприємницької діяльності не має достатнього рівня готовності до протидії сучасним криміногенним загрозам, зокрема у сфері кібербезпеки, внутрішнього контролю та управління ризиками. Відсутність ефективних комплаєнс-механізмів і системи превенції правопорушень у бізнес-середовищі посилює вразливість підприємств до злочинних посягань. Таким чином, виникає об'єктивна потреба у комплексному науковому дослідженні кримінологічної безпеки у сфері підприємництва в умовах воєнного стану, визначенні її сутності, структури, основних загроз і факторів впливу, а також розробці ефективних механізмів її забезпечення.

Мета статті. Метою статті є комплексне кримінологічне дослідження сутності та особливостей забезпечення кримінологічної безпеки у сфері підприємництва в умовах воєнного стану, визначення основних криміногенних загроз і факторів їх формування, а також розробка ефективних напрямів підвищення рівня захищеності суб'єктів господарювання.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика забезпечення безпеки підприємницької діяльності в умовах воєнного стану є предметом наукових досліджень представників економічної, правової та кримінологічної науки. Зокрема, увага науковців зосереджується на питаннях економічної, фінансової та інформаційної безпеки підприємств, трансформації ризиків та загроз у кризових умовах, а також адаптації систем управління безпекою до нових викликів. У сучасних наукових працях підкреслюється, що воєнний стан спричиняє глибокі структурні зміни в економіці, які впливають на всі сфери діяльності підприємств, включаючи фінансову, виробничу та логістичну складові. Дослідники зазначають, що зростання невизначеності, ризиків та загроз потребує формування нових підходів до управління безпекою підприємницької діяльності. Питання кримінологічної безпеки у сфері підприємництва досліджувати такі вчені, як: Т.О. Арделян, В. Бесчастний, Г.С. Буга, В.В. Бутенко, Т. Буткевич, Р.П. Ваврійчук, О.Б. Васильчин, І.В. Кирєєва, М.Ф. Криштанович, Т. Марітчак, С.Є. Музика, В.М. Сокол, С.С. Трач, С. В. Четет та інші.

Водночас у кримінологічній площині досліджуються питання сутності кримінологічної безпеки, зокрема в умовах цифровізації, де основна увага приділяється протидії кіберзлочинності та новим формам кримінальних загроз. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань, слід констатувати, що проблема кримінологічної безпеки саме у сфері підприємництва в умовах воєнного стану залишається недостатньо дослідженою. Більшість праць має фрагментарний характер і зосереджується переважно на економічних або управлінських аспектах безпеки, тоді як кримінологічний підхід до аналізу загроз і механізмів їх нейтралізації потребує подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови функціонування економіки України, зумовлені запровадженням правового режиму воєнного стану, характеризуються глибокими трансформаціями соціально-економічних відносин, що безпосередньо впливають на стан та розвиток підприємницької діяльності. У цих умовах підприємництво виконує не лише економічну функцію, але й на-

буває стратегічного значення як чинник забезпечення стійкості держави, підтримання зайнятості населення та формування фінансової бази для функціонування публічної влади. Водночас воєнний стан істотно загострює криміногенну ситуацію, створюючи нові виклики та загрози для суб'єктів господарювання, що актуалізує проблему забезпечення кримінологічної безпеки у цій сфері [3, с. 24].

Кримінологічна безпека у сфері підприємництва є складним системним явищем, яке відображає рівень захищеності суб'єктів господарювання від кримінальних посягань, а також здатність держави, суспільства та бізнесу ефективно протидіяти злочинності. Вона охоплює комплекс взаємопов'язаних елементів, включаючи запобігання кримінальним правопорушенням, захист прав і законних інтересів підприємців, своєчасне виявлення та розслідування правопорушень, а також відновлення порушених прав і компенсацію завданих збитків [4]. Умови воєнного стану зумовлюють необхідність переосмислення змісту та механізмів забезпечення кримінологічної безпеки, оскільки традиційні підходи не завжди відповідають сучасним викликам. Воєнний стан формує специфічне середовище функціонування підприємництва, яке характеризується високим рівнем невизначеності, нестабільності та ризиків [5, с. 79]. Руйнування виробничої та транспортної інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, вимушена релокація підприємств, зменшення обсягів виробництва та споживання, коливання валютного курсу та обмежений доступ до фінансових ресурсів суттєво ускладнюють ведення господарської діяльності. У свою чергу, зазначені фактори створюють сприятливі умови для активізації злочинної діяльності, оскільки знижується рівень контролю, посилюється соціально-економічна напруга, а також зростає кількість суб'єктів, схильних до протиправної поведінки [6, с. 105-106].

У структурі криміногенних загроз, що впливають на підприємницьке середовище, особливе місце посідає економічна злочинність, яка охоплює широкий спектр протиправних діянь, спрямованих на незаконне отримання матеріальної вигоди. До таких діянь належать ухилення від сплати податків, незаконні фінансові операції, фіктивне підприємництво, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, а також інші форми економічних правопорушень. Умови воєнного стану сприяють зростанню цих правопорушень, оскільки держава змушена зосереджувати ресурси на забезпеченні оборони, що може призводити до зниження ефективності економічного контролю. Поряд із цим значного поширення набувають різноманітні форми шахрайства, які адаптуються до нових умов і активно використовують сучасні інформаційні технології. Зокрема, поширюються схеми, пов'язані з використанням електронних платіжних систем, інтернет-торгівлі, фіктивних підприємств та підроблених документів [7, с. 121-122]. Особливо небезпечними є випадки шахрайства, пов'язані з використанням гуманітарної допомоги, благодійних коштів та державних програм підтримки бізнесу, що не лише завдає матеріальних збитків, але й підриває довіру до відповідних інститутів.

Однією з найбільш серйозних загроз для підприємництва є рейдерство, яке полягає у незаконному захопленні підприємств або їх активів. У період воєнного стану ризики рейдерських захоплень зростають у зв'язку з нестабільністю правового середовища, обмеженим доступом до судового захисту та перевантаженістю правоохоронної системи [8, с. 179-180]. Рейдерство може здійснюватися як із використанням формально законних механізмів, так і шляхом відкритого силового впливу, що становить значну загрозу не лише для окремих підприємств, але й для економічної безпеки держави загалом. Важливим елементом криміногенних ризиків є корупція, яка в умовах воєнного стану набуває нових форм і масштабів. Спрощення адміністративних процедур, необхідність оперативного прийняття рішень та обмеженість контрольних механізмів створюють передумови для зловживання службовим становищем, отримання неправомірної вигоди та непрозорого розподілу ресурсів. Корупція негативно впливає на конкурентне середовище, створює нерівні умови для суб'єктів господарювання та знижує ефективність державного управління [9, с. 132-133].

Окрему увагу слід приділити кіберзлочинності, яка стрімко розвивається в умовах цифровізації економіки та широкого використання інформаційних технологій. Підприємства дедалі частіше стають об'єктами кібератак, спрямованих на викрадення конфіденційної інформації, порушення функціонування інформаційних систем або отримання несанкціонованого доступу до фінансових ресурсів. У контексті воєнного стану кіберзлочинність може мати також елементи інформаційної війни, що підвищує її суспільну небезпечність. Рівень кримінологічної безпеки у сфері підприємництва визначається сукупністю взаємопов'язаних факторів, серед яких ключове значення мають правові, економічні, соціальні, організаційні та технологічні чинники [10, с. 156-157]. Недосконалість законодавства, нестабільність нормативно-правової бази, економічна криза, соціальна напруга, обмеженість ресурсів правоохоронних органів та недостатній рівень кіберзахисту формують складне середовище, у якому підприємства змушені функціонувати. Умови воєнного стану посилюють вплив цих факторів, що потребує комплексного підходу до забезпечення безпеки.

Ефективне забезпечення кримінологічної безпеки у сфері підприємництва можливе лише за умови функціонування багаторівневої системи, яка охоплює державний, правоохоронний, корпоративний та громадський рівні. На державному рівні необхідно забезпечити формування стабільної та ефективної нормативно-правової бази, спрямованої на протидію злочинності та захист прав суб'єктів господарювання [11, с. 129-130]. Правоохоронні органи мають забезпечувати своєчасне виявлення та розслідування правопорушень, а також здійснювати профілактичну діяльність. На рівні підприємств важливим є впровадження систем внутрішнього контролю, управління ризиками, комплаєнс-програм та заходів кібербезпеки. Водночас громадські організації та бізнес-асоціації можуть відігравати важливу роль у формуванні прозорого та безпечного підприємницького середовища.

З огляду на сучасні виклики, особливого значення набуває розробка та впровадження ефективних заходів, спрямованих на підвищення рівня кримінологічної безпеки. До таких заходів належать удосконалення законодавства з урахуванням умов воєнного стану, посилення відповідальності за економічні злочини, розвиток антикорупційних механізмів, впровадження цифрових інструментів контролю, підвищення рівня кіберзахисту підприємств, а також активізація взаємодії між державою, бізнесом та громадянським суспільством. Важливим напрямом є також розвиток міжнародного співробітництва у сфері протидії транснаціональній злочинності, що дозволить ефективніше реагувати на сучасні виклики [12, с. 246].

Таким чином, кримінологічна безпека у сфері підприємництва в умовах воєнного стану є складним багатофакторним явищем, яке потребує системного, комплексного підходу до її забезпечення. Її ефективність залежить від здатності держави та суспільства адаптуватися до нових умов, забезпечувати належний рівень правового регулювання, ефективну діяльність правоохоронних органів та відповідальне ставлення бізнесу до управління ризиками [13, с. 205]. Лише за таких умов можливе створення безпечного підприємницького середовища, здатного функціонувати навіть у складних умовах воєнного часу.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що кримінологічна безпека у сфері підприємництва в умовах воєнного стану є ключовим елементом забезпечення економічної стабільності держави та ефективного функціонування ринкових відносин. У сучасних умовах вона набуває особливого значення, оскільки підприємницька діяльність функціонує під впливом підвищених ризиків, пов'язаних із воєнними діями, соціально-економічною нестабільністю та трансформацією криміногенного середовища.

Обґрунтовано, що кримінологічна безпека у сфері підприємництва має комплексний, багаторівневий характер і охоплює систему заходів, спрямованих на попередження, виявлення та нейтралізацію криміногенних загроз, а також на відновлення порушених прав суб'єктів господарювання. Встановлено, що в умовах воєнного стану традиційні механізми забезпечення безпеки виявляються недостатньо ефективними, що потребує їх адаптації до нових реалій.

Доведено, що воєнний стан істотно впливає на криміногенну ситуацію у сфері підприємництва, зумовлюючи зростання рівня економічної злочинності, шахрайства, рейдерства, корупції та кіберзлочинності. Основними причинами цього є порушення економічних процесів, релокація підприємств, ослаблення контролю з боку держави, обмеженість ресурсів правоохоронних органів та загострення соціально-економічних проблем. У сукупності зазначені фактори формують сприятливе середовище для активізації злочинної діяльності. Встановлено, що серед криміногенних загроз найбільш значущими є економічні злочини, які підривають фінансову стабільність підприємств; шахрайські дії, що адаптуються до цифрового середовища; рейдерські захоплення, які становлять загрозу праву власності; корупційні прояви, що деформують конкурентне середовище; а також кіберзлочинність, яка набуває стратегічного характеру в умовах цифровізації та воєнного протистояння. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до їх нейтралізації.

Доведено, що ефективне забезпечення кримінологічної безпеки у сфері підприємництва можливе лише за умови функціонування багаторівневої системи, яка включає державний, правоохоронний, корпоративний та громадський рівні. При цьому ключову роль відіграє узгоджена взаємодія між цими рівнями, що дозволяє забезпечити комплексний вплив на криміногенну ситуацію. На підставі проведеного дослідження обґрунтовано необхідність удосконалення механізмів забезпечення кримінологічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. Зокрема, до пріоритетних напрямів віднесено: адаптацію законодавства до сучасних викликів; посилення відповідальності за економічні та корупційні злочини; впровадження цифрових інструментів контролю та управління ризиками; розвиток систем кіберзахисту; запровадження комплаєнс-програм на рівні підприємств; підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів; а також розширення міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності.

Зроблено висновок, що формування ефективної системи кримінологічної безпеки у сфері підприємництва є необхідною передумовою відновлення та сталого розвитку економіки в умовах во-

енного стану та післявоєнного періоду. Її реалізація потребує системного підходу, який передбачає поєднання правових, організаційних, економічних і технологічних заходів, а також активну участь держави, бізнесу та громадянського суспільства. Перспективи подальших наукових досліджень полягають у поглибленому вивченні окремих аспектів кримінологічної безпеки, зокрема розробці моделей прогнозування криміногенних ризиків, удосконаленні механізмів протидії кіберзлочинності, а також формуванні ефективних стратегій забезпечення безпеки підприємництва в умовах післявоєнної відбудови держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бутенко В.В., Музика С.Є. Фінансова безпека підприємств у контексті глобальних трансформацій і воєнного стану. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2024. Т. 23. № 3 (58). С. 9–21. DOI: [https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3\(58\).328916](https://doi.org/10.18524/2413-9998.2024.3(58).328916).
2. Кирєєва І.В., Ваврійчук Р.П. Напрями підтримки підприємництва в Україні під час воєнного стану як пріоритетні засади економічної безпеки. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Вінниця, 2024. С. 172–174. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23225>.
3. Буткевич Т. Сучасні загрози фінансовій безпеці підприємства. *Український економічний часопис*. 2024. № 3. С. 22–26. DOI: 10.32782/2786-8273/2023-3-3.
4. Криштанович М.Ф. Основна характеристика публічного управління у сфері фінансів України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1815>.
5. Марітчак Т. Помилки в кваліфікації господарських злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 7. С. 77–81. <http://radnuk.info/component/content/article/24945c.html>.
6. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: метод. реком. / С.С. Чернявський, О.Є. Користін, В.А. Некрасов та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.
7. Чечетт С.В. Правове регулювання запобігання правопорушенням у фінансовій сфері: дис. ... докт. філософ. 081 – Право. Ірпінь, 2023. 198 с. DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-103>.
8. Буга Г.С. Забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні: адміністративно-правові засади : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 404 с. https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/03/monografiya_compressed.pdf.
9. Арделян Т.О. Кримінологічна характеристика сучасних ознак злочинності у сфері підприємницької діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 233 с.
10. Трач С.С. Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності в Україні: монографія. 2023. 380 с. DOI: 10.33270/01232502.190.
11. Васильчишин О.Б. Фінансові злочини у фіскальній сфері як загроза економічній безпеці України. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 124–137. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/4244>.
12. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз сучасних тенденцій злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 245-250. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_1_4.
13. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х., 2013. 288 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/Kriminologia_2009.pdf.

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026